

Program działania Związku Gmin Wiejskich Rzeczypospolitej Polskiej na lata 2019 – 2023

**w zakresie współpracy z Parlamentem RP i Rządem RP
w procesie stanowienia prawa mającego istotne znaczenie
dla funkcjonowania samorządów lokalnych**

I. Ustrój samorządów i rozwój instytucjonalny.

Powszechnie uważa się, że reforma samorządowa jest najbardziej udanym przedsięwzięciem III Rzeczypospolitej. To prawda, lecz upływ czasu, dynamika rozwoju społecznego, członkostwo w Unii Europejskiej oraz szereg innych aspektów wyznaczyły i wyznaczają nowe wyzwania oraz nowe zadania. Jest je coraz trudniej organizować i realizować wobec istniejących przepisów prawa, które niejednokrotnie jak zaciśnięty gorset determinują racjonalizm działania. Prawo dotyczące samorządów zmieniane jest według politycznych interesów. Obserwujemy postępujący proces recentralizacji zadań publicznych realizowanych przez różne poziomy samorządów. Zmieniany jest kodeks wyborczy. Wprowadzono ograniczenie ilości kadencji organów wykonawczych, która dotyczy tylko tych wybieranych bezpośrednio. Po prawie 30 latach odrodzenia samorządności potrzebne są nam w miejsce doraźnych działania systemowe, odpowiadające na wyzwania nowoczesnego państwa o dojrzałej demokracji.

Założenia programowe:

1. Opowiadamy się za zintensyfikowaniem prac powołanego przez Prezydenta RP Zespołu ds. wypracowania zmian w przepisach dotyczących działalności samorządu terytorialnego. Najlepiej gdyby Zespół ten, zgodnie z naszymi wcześniejszymi postulatami, zmienił formułę swojej pracy i przybrał formę Komisji Kodyfikacyjnej do spraw prawa samorządowego. Powinien być dokonany przegląd prawa dot. ustroju samorządów pod względem jego funkcjonalności i rozwiązań instytucjonalnych. Przeglądu winny dokonać same samorzady wszystkich rodzajów, a także parlament i rząd wraz ze swym zapleczem legislacyjnym oraz teoretycy w zakresie prawa samorządowego i Konstytucji. Efekty tak dokonanej wstępnej diagnozy powinny być przedstawione w związku z 30-leciem reaktywowania samorządu terytorialnego w Polsce.

W oparciu o powyższe, należy przeprowadzić szeroko rozumianą debatę, w wyniku której powinny być podjęte inicjatywy legislacyjne porządkujące instytucjonalne funkcjonowanie samorządów, a tym samym odblokowujące ich zdolności do wykonywania zadań publicznych.

Podjęte zmiany muszą mieć charakter trwały, przynajmniej w perspektywie wieloletniej. Tocząca się dyskusja o trójstopniowym systemie samorządów, o ich wzajemnych powiązaniach i korelacji z administracyjną władzą państwową (w tym z wojewodami), wprowadza element tymczasowości, braku stabilizacji i przenikających (powtarzających) się kompetencji. Dostrzegamy tu elementy rywalizacji o byt, ale i nieoficjalne (poza konstytucyjne) podporządkowywanie pionowe różnych rodzajów samorządów.

2. W zakresie rekomendowanych zmian systemowych naszymi priorytetami będą:
- zabieganie aby wszelkie zmiany ustawodawcze dotyczące samorządu terytorialnego zmierzały do decentralizacji Państwa i usług publicznych,
 - ustabilizowanie systemu funkcjonalnego i precyzyjnego podziału kompetencji wszystkich rodzajów samorządów wraz z zakresem ich wzajemnej współpracy, kooperacji, umów i porozumień,
 - trwale przestrzeganie Europejskiej Karty Samorządu Lokalnego, a szczególnie tych zapisów, które warunkują przekazywanie nowych zadań samorządom, wyliczeniem rzeczywistych skutków finansowych ich realizacji, a w konsekwencji ich sfinansowanie z budżetu państwa lub wskazanie źródeł ich pokrycia, a także wzmocnienie głosu obywateli wyrażonego w referendach lokalnych i konsultacjach,
 - wprowadzenie do powszechnego stosowania i respektowania „klauzuli generalnej” w postępowaniu samorządów, czyli domniemania ich kompetencji we wszystkich sprawach nie zastrzeżonych prawem dla innych organów, z odejściem od wymogu każdorazowego wskazywania konkretnej podstawy prawnej dla działań podejmowanych przez samorządy, zwłaszcza w formach niewładczych,
 - wprowadzenia ordynacji większościowej z jednomandatowymi okręgami wyborczymi we wszystkich samorządach,
 - likwidacja niekonstytucyjnego ograniczenia biernego i czynnego prawa wyborczego obywateli, poprzez zniesienie ograniczeń pełnienia funkcji wójta, burmistrza i prezydenta miasta,
 - zmiany zasad funkcjonowania Samorządowych Kolegiów Odwoławczych uwzględniających obecny podział administracyjny kraju i pełną zasadę dwuinstancyjności postępowania administracyjnego ze statusem strony dla jednostek samorządu terytorialnego w tym postępowaniu, a co za tym idzie możliwością zaskarżania niekorzystnych dla JST decyzji SKO do sądu,
 - zmiany funkcjonowania Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego w kierunku wzmocnienia strony samorządowej w procesie legislacyjnym obejmującym, na równych zasadach, inicjatywy rządowe jak i parlamentarne w sprawach i zadaniach realizowanych przez samorządy.

W przypadkach projektów ustaw dotyczących samorządów, opinia strony samorządowej KWRiST powinna być obowiązkowo przedstawiona przy pierwszym czytaniu projektu ustawy w Sejmie. W dalszym procedowaniu powinien być zapewniony udział strony samorządowej wraz z jej opinią w sprawie.

Do KWRiST powinny być kierowane wszystkie projekty ustaw związane z samorządem, także te które są tzw. inicjatywą poselską i senacką.

3. Dążyć będziemy do zmiany prawa odnoszącego się do regulacji granic gmin w kierunku zapewnienia trwałości podziału terytorialnego.

Co do zasady granice gmin powinny być nienaruszalne i konstytucyjnie chronione. Jediną przesłanką do zmian granic może być wola mieszkańców wszystkich dotkniętych zmianą jednostek samorządu terytorialnego lub ważny interes Państwa. Nie może mieć miejsca tzw. wrogie przejęcie terytoriów jednej gminy na rzecz drugiej, mające cechy niezgodnego z Konstytucją RP wywłaszczenia bez odszkodowania. Muszą być określone zasady rozliczeń skutków procesów podziałowych, szczególnie rozliczeń finansowych i majątkowych pomiędzy gminami objętymi zmianami granic. Regulacji wymaga m.in. określenie rekompensat za poniesione nakłady i utracone mienie komunalne oraz dochody, a także cesja zobowiązań finansowych wobec instytucji finansowych i budżetu Państwa.

4. Wspierać będziemy dążenia aby pomiędzy sąsiednimi wspólnotami – gminami z obszarami wiejskimi i miastami stworzone zostały różnorodne mechanizmy współpracy i relacje infrastrukturalne poprawiające efektywność realizacji zadań publicznych. To właśnie współpraca i zgodne partnerstwo w wielu formach współdziałania sąsiadujących wspólnot samorządowych o charakterze wiejskim i miejskim powinny być warunkami koniecznymi do procesów rozwojowych jednostek samorządu terytorialnego, - bez zamykania tych procesów w granicach administracyjnych JST.

5. Stworzenie niezależnych od decyzji politycznych mechanizmów wynagradzania pracowników samorządowych, w tym osób kierujących jednostkami samorządu terytorialnego, uzależnionych od zakresu zadań, kompetencji i osiągniętych wyników. Płaca ta, chroniona ustawowo, powinna być corocznie waloryzowana w odniesieniu do inflacji oraz przeciętnego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw.

Wysoki poziom usług publicznych wpływających na jakość życia naszych mieszkańców musi być realizowany przez wykwalifikowaną dobrze opłaconą kadre, zarządzaną przez wysokiej klasy menedżerów. Służebnością i misją nie wypełnimy naszej satysfakcji i potrzeb naszych rodzin.

II. Finanse publiczne.

Obecny stan prawno-systemowy samorządowych finansów publicznych zupełnie nie jest skorelowany z rzeczywistą rolą i pozycją samorządów wobec Państwa i jego polityki ekonomiczno-fiskalnej. Wielokrotne i wybiórcze zmiany miały charakter interwencjonizmu zabezpieczającego interesy Państwa, władzy centralnej i uprzywilejowanych grup społeczno-zawodowych. W efekcie doprowadziły finanse publiczne do stanu mającego wiele wspólnego z nieracjonalnym i stałym prowizorium budżetowym.

Założenia programowe:

1. Wraz z innymi korporacjami samorządowymi uważamy, iż w trybie pilnym należy zweryfikować ustawę o dochodach JST, tak, aby stworzyć skuteczne mechanizmy wyrównywania szans rozwojowych gmin słabszych ekonomicznie oraz wyrównywania poziomu życia mieszkańców wsi, miast oraz regionów.
Mechanizm obecnego systemu równoważąco-wyrównawczego jest przeżytkiem i nie przystaje do obecnych zadań realizowanych przez poszczególne rodzaje samorządów.
Obywatelski projekt ustawy z września 2012 r. (druk sejmowy obecnej kadencji nr 24) o dochodach jednostek samorządu terytorialnego powinien stanowić kanwę nowego prawa w tym zakresie.
2. Ustawa o dochodach JST powinna także gwarantować system rekompensat dla gmin, których rzeczywisty udział w redystrybucji dochodów z PIT i CIT mógłby zostać zmniejszony na skutek złagodzenia poziomu fiskalizmu podatkowego.
3. Samorządy winny partycypować w redystrybucji dochodów z podatków pośrednich jak VAT, podatek akcyzowy, a także z podatków od gier losowych.
4. Domagamy się aby skończyć z praktyką rozdawania ustawowych przywilejów podatkowych kolejnym grupom społecznym, zawodowym i lobbingsowym za pieniądze gminne, które uszczuplają nasze dochody, a w rezultacie fundusze na rozwój i bieżące funkcjonowanie.
5. Opracowanie jednolitych standardów usług i świadczeń socjalnych, traktowanych jako spełnianie funkcji opiekuńczych Państwa. Standardy, jako minimum świadczeń, winny być finansowane z budżetu Państwa. Poziom tych świadczeń nie może zależeć od zamożności gmin. Takie samo rozwiązanie powinno być zastosowane w opiece zdrowotnej.
6. Należy jednoznacznie oddalić pomysły przypisywania dochodów z PIT do miejsca świadczenia pracy, w zamian miejsca zamieszkania płatnika. Agregacja miejsc pracy wynika z geocentrycznej roli ośrodków miejsko-przemysłowych, które ze swojego założenia są typowymi, regionalnymi ośrodkami zatrudnienia. Zaplecze urbanistyczno-socjalne dla tych zasobów tworzone i obsługiwane jest przez gminy ościenne.
7. Budżety gmin, w odniesieniu do środków inwestycyjnych, szczególnie tych z udziałem unijnych środków pomocowych winny być opracowywane, uchwalane i rozliczane w systemie wieloletnim, zgodnym z WPI oraz harmonogramami realizacyjnymi inwestycji.
8. Gminy winny mieć większą swobodę w kształtowaniu swojej polityki fiskalnej. Niektóre źródła dochodów jak np. opłaty adiacenckie, opłaty planistyczne, podatki od środków transportowych, opłaty skarbowe powinny być traktowane jako

dochody fakultatywne i zróżnicowane względem kategoryzacji gmin. Mogą być one traktowane jako mechanizmy służące aktywizacji i rozwojowi.

9. Obowiązki w zakresie oświetlenia dróg: budowy, konserwacji, eksploatacji, a także koszty energii elektrycznej winny być przeniesione na faktycznych właścicieli i zarządców dróg publicznych, - odpowiednio: Państwo, województwo, powiat i gminę.
10. Zlikwidowanie samoopodatkowania mienia stanowiącego własność komunalną. Wywalczone przez Związek zwolnienie z opodatkowania gminnych dróg wewnętrznych i transportu rolnego nie będących drogami publicznymi jest wskazówką i zachętą do dalszego działania.
11. Wprowadzenie subwencji ekologicznej dla gmin za znajdujące się na ich terenie: parki narodowe, parki krajobrazowe, obszary „natura 2000” i inne obszary prawnie chronione, które stanowią 32,4 proc. terytorium kraju. Wszystkie one stanowią poważną ujemną determinantę rozwoju i zagospodarowania gmin.
Środowisko, przyroda, zasoby fauny i flory są skarbem całego społeczeństwa. Ich ochrona i jej skutki nie powinny ujemnie wpływać na możliwości rozwoju tylko tych terenów, na których się znajdują.
Poprzez racjonalne działania Państwa, realizujące wpisaną w Konstytucję politykę zrównoważonego ekologicznie rozwoju, mogą stać się one źródłem dochodów gmin, na terenie których obszary takie są zlokalizowane.
Subwencja ekologiczna miałaby charakter rekompensaty dla gmin z tytułu utraconych korzyści, jakie gmina mogłaby odnosić, gdyby nie konieczność ograniczeń spowodowanych prawną ochroną terenów. Źródłem finansowania subwencji może być nie tylko budżet Państwa, ale także Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.
12. W pracach nad nowelizacją ustawy o finansach publicznych zabiegać będziemy by w budżetach rozróżnić ich część dochodową od przychodowej. Poziom zamożności gminy powinien być określony kryterium dochodowym, tak, aby zaciągnięcie zobowiązania finansowego (co jest okresowym przychodem) nie zmieniało pozycji gminy w układzie dochodowym.
13. Konsekwentnie wnosić będziemy aby instytucję absolutorium za wykonanie budżetu przenieść całkowicie do kompetencji stanowiącej RIO, wyłączając ją tym samym z kompetencji rad. Absolutorium nabrałoby w związku z tym charakteru oceny merytorycznej, a nie politycznej. Tej ostatniej służy wprowadzone do ustawy o samorządzie gminnym wotum zaufania oparte o „raport o stanie gminy”.

III. Oświata.

Trzydzieści lat polskiego samorządu to historia zmian materialnych i mentalnych Polski lokalnej. Zmian trudnych do przewidzenia i wyobrażenia w roku 1990, na progu polskiej transformacji. To także nowy rozdział w historii polskiej oświaty. Od samego początku budowy Polski lokalnej, troska o jakość i warunki kształcenia młodego pokolenia była

widoczna w działaniach wszystkich polskich samorządów. Gminy wiejskie od czasu przejścia odpowiedzialności za oświatę borykają się nieustannie z problemami finansowymi i organizacyjnymi. Corocznie zmieniany algorytm, dotyczący części oświatowej subwencji ogólnej, nie zapewnia wystarczających środków na prowadzenie szkół wiejskich. Tym bardziej, że jest to algorytm dzielenia kwot określonych w ustawie budżetowej na dany rok, a nie algorytm służący do wyliczenia realnych kosztów funkcjonowania oświaty. Przyjęta przez kolejne rządy koncepcja nakładania coraz to nowych zadań oświatowych generujących coraz wyższe obciążenia dla budżetów JST, doprowadziła do problemów systemowych. Dowodem na to jest wzrastający udział wydatków na oświatę w budżetach ogółem JST, przy relatywnie coraz bardziej zmniejszającej się w stosunku do potrzeb subwencji oświatowej. Rządzący zdaje się przy tym zapominają, że obok oświaty samorządy mają także inne zadania własne, z których nie mogą zrezygnować, ani zaprzestać ich wykonywania. Postulowana od wielu lat standaryzacja kosztów zadań oświatowych jest odsuwana na bliżej nieokreśloną przyszłość.

Niewystarczający poziom finansowania oświaty ze środków Państwa, jest obecnie podstawowym problemem systemowym. Związek na każdym Zgromadzeniu Ogólnym oraz Kongresie Gmin Wiejskich przyjmował stanowiska w sprawie problemów oświatowych. Było ich dotychczas ponad 30. Problem polega na tym, iż pierwsze z nich jest dalej aktualne!

Założenia programowe:

1. Zabiegać będziemy o podjęcie rzeczywistej (a nie pozornej) i efektywnej pracy nad naprawą prawa oświatowego. To nowe prawo, ustanowione we współpracy z samorządem, winno być zorientowane na dbałość o należyte kształcenie i wychowanie młodego pokolenia, na wyrównywanie szans życiowych młodych Polaków, także, a może przede wszystkim tych ze wsi i małych miasteczek. Musi także stwarzać optymalne warunki finansowe i organizacyjne dla prowadzenia szkół przez polskie samorządy.
2. Jeśli celem jest wyrównanie szans edukacyjnych między miastem i wsią, to żądać musimy i żądamy uznania oczywistego faktu, że oświata na wsi musi drożej kosztować. Wynika to z następujących faktów:
 - oddziały szkół wiejskich są z przyczyn obiektywnych mniejsze,
 - dla mniejszej liczby uczniów zatrudnić trzeba więcej nauczycieli,
 - uczniowie w większości są dowożeni,
 - dowożenie i związane z nim okresy oczekiwania wymusza istnienie świetlic,
 - nauczyciele pracujący na wsi (w tym niekoniecznie na niej mieszkający) korzystają z obligatoryjnego dodatku wiejskiego,
 - dodatkowe usługi edukacyjne, ze względu na uboższą niż w miastach infrastrukturę naukową i kulturalną, finansowane być muszą w ramach systemu szkolnego.

3. Naszym celem jest dobre kształcenie dzieci i młodzieży wiejskiej oraz stworzenie im szans życiowych porównywalnych z ich miejskimi rówieśnikami. Aby ten cel, istotny przecież z punktu widzenia Państwa Polskiego osiągnąć, zabiegać będziemy o:

- Zmianę systemu finansowania i subwencjonowania oświaty. Jeżeli to rząd kształtuje system wynagradzania i negocjuje ze związkami nauczycielskimi poziom wynagrodzeń nauczycieli, czas najwyższy aby poniosł odpowiedzialność za swoje decyzje i przejął obowiązek wypłat wynagrodzeń nauczycielskich bezpośrednio z budżetu Państwa,
- zwiększenie środków na oświatę w budżecie Państwa, uwzględniające rzeczywiste koszty jej funkcjonowania wraz z prowadzeniem przedszkoli,
- opracowanie standardów edukacyjnych i podporządkowanie im państwowych środków na oświatę oraz postępowania nadzoru oświatowego (kuratorów) w kształtowaniu i racjonalizacji sieci szkolnej,
- likwidacji wszelkich dodatków o charakterze socjalnym,
- uzależnienie awansu zawodowego od rzeczywistych osiągnięć dydaktycznych i wychowawczych nauczyciela,
- uzależnienie zarobków nauczyciela od typu szkoły, w której pracuje. W naszym przypadku niższe winny być w przedszkolu niż w szkole podstawowej,
- ograniczenie, niestety ponownie przywróconej, dominującej roli kuratora w procesie racjonalizacji przez gminy sieci szkolnej i ustalaniu arkusza organizacji szkoły,
- bezwzględnego utrzymania uzasadnionych preferencji dla gmin wiejskich w systemie finansowania polskiej oświaty, z uwzględnieniem wielkości wiejskich oddziałów oraz uznaniem, że obok nauczyciela i klasy autobus szkolny i świetlica to integralne składniki wiejskiej szkoły,
- faktycznego wsparcia oświaty wiejskiej, uwzględniając to, że poprzez likwidację gimnazjów obniżona została ranga, a tym samym poziom wykształcenia uzyskiwanego na miejscu,
- wprowadzenie rzeczywistego wsparcia dla rodzin ubogich w postaci skutecznego, spójnego systemu stypendialnego, finansowanego z budżetu Państwa,
- ograniczenie wydatków na podręczniki poprzez opracowanie nowego systemu, w którym będą one „własnością publiczną”. Ich trwałość, wzorem innych krajów europejskich, wynosić powinna kilka lat, a programy i podręczniki, nie ograniczając inwencji twórczej nauczycieli i metodyków, zapewnić muszą porównywalność zdobytej wiedzy.

IV. Rozwój obszarów wiejskich.

Polska wieś się zmienia. Istotnie poprawił się stan infrastruktury, zagospodarowania oraz poziom życia i dostęp do zdobyczy cywilizacyjnych. To są wielkie niezaprzeczalne zmiany ogólne. Jednakże kolejne raporty o stanie wsi polskiej pokazują jak systematycznie i coraz bardziej dokuczliwie pogłębiają się dysproporcje pomiędzy obszarami wiejskimi, małymi miasteczkami a największymi ośrodkami miejskimi. Dotyczy to praktycznie wszystkich usług publicznych oraz infrastruktury komunalnej. Efektem tego jest wyludnianie się polskiej prowincji, upadek przedsiębiorczości oraz brak inwestycji zewnętrznych. Malejący udział rolnictwa w strukturze gospodarczej i depopulacja peryferyjnych obszarów wiejskich, a także migracje mieszkańców miast na wieś (szczególnie najbliższą) kształtują i będą coraz bardziej kształtować demografię oraz zachowania społeczne na wsi. Wyzwaniem zatem dla obszarów wiejskich jest podnoszenie zdolności do tworzenia warunków rozwojowych sprzyjających wykorzystaniu lokalnego potencjału społeczno-gospodarczego. Dotychczasowe środki wsparcia rozwoju obszarów wiejskich pochodzące głównie z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) stały się niewystarczające w niwelowaniu dysproporcji rozwojowych. Niedostateczny dostęp gmin wiejskich do środków wsparcia na infrastrukturę i podstawowe usługi oraz brak środków własnych gmin najsłabszych ekonomicznie, pogłębia dysproporcje standardów życia i cywilizacji pomiędzy miastami i terenami wiejskimi.

Założenia programowe:

1. Zabiegać będziemy aby opracowano krajową politykę wiejską - na wzór polityki miejskiej. To obydwie polityki rozwojowe: miejska i wiejska powinny razem i komplementarnie tworzyć politykę rozwoju kraju. Zasadnym by było, aby za rozwój całego kraju odpowiadał jeden resort – resort rozwoju.
2. Zasadnym jest utworzenie krajowego Programu Rozwoju Polskiej Wsi celem stworzenia mechanizmów wspierających rozwój obszarów wiejskich i instrumentów finansowych, które realnie wpłyną na zmniejszenie dysproporcji w zakresie infrastruktury technicznej i społecznej pomiędzy obszarami wiejskimi a miejskimi.
3. Utworzenie specjalnych, nie tylko unijnych, instrumentów finansowych dedykowanych dla obszarów wiejskich na eliminację niedomagań w sferze gospodarki wodno-ściekowej (liniowej i rozproszonej) oraz infrastruktury drogowej.

4. Utworzenie spójnych, stabilnych mechanizmów wsparcia zróżnicowanych form rozwoju energetyki odnawialnej na obszarach wiejskich, a przede wszystkim rozwoju energetyki prosumenckiej. Uważamy, że zmiana prawa dot. odnawialnych źródeł energii (OZE) sprzyjać powinna zainteresowaniu sektora wytwórczego, gmin i obywatelskich grup producenckich energetyką lokalną. Wyzwolić to może stworzenie systemu energetyki obywatelskiej preferującego lokalne wytwarzanie energii, także w kogeneracji oraz powstawanie akcjonariatu obywatelskiego.
5. Działaniom zrównoważonego rozwoju winno służyć niwelowanie regionalnych dysproporcji rozwojowych w ramach regionalnych programów operacyjnych.
6. Oczekujemy na wprowadzenie w planowaniu przestrzennym standardów urbanistycznych uwzględniających ochronę krajobrazu, rewitalizację obszarów wiejskich, przeciwdziałanie nadmiernemu rozpraszaniu zabudowy osadniczej oraz ściślejszego powiązania planowania przestrzennego z planami (strategiami) rozwoju gmin.
7. Zmiana podejścia w procesie planowania, realizacji i finansowania inwestycji infrastrukturalnych realizowanych na obszarach o rozproszonej zabudowie. Naszym zdaniem musi nastąpić zróżnicowanie parametryzacji urządzeń i instalacji infrastrukturalnych względem miejsca ich planowania i realizacji.
8. Oczekujemy zdecydowanego zwiększenia finansowania w ramach Funduszu Dróg Samorządowych. Uważamy, że podobne fundusze i programy należy stworzyć w regionach. Programy te powinny preferować partnerstwo, także partnerstwo publiczno-prywatne i systemy szkieletowe.
9. Rozwinięcie mechanizmów finansowania lokalnej przedsiębiorczości poprzez kreowanie i wzmacnianie lokalnych instytucji finansowych, takich jak: banki spółdzielcze, fundusze poręczeniowe, pożyczkowe i gwarancyjne. Wprowadzenie preferencji podatkowych dla podmiotów lokalnej przedsiębiorczości z refinansowaniem utraconych przez samorządy dochodów własnych.
10. Wykluczenie tzw. białych plam dostępu do transportu publicznego poprzez maksymalne uproszczenie zasad jego funkcjonowania na terenach wiejskich, będzie priorytetem naszego działania w procesie nowelizacji ustawy o publicznym transporcie zbiorowym.